

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

Ενότητα 7: Ελληνιστική Εποχή - Στην Εποχή της
Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

Ελένη Καραντζόλα

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

ΔΙΑΛΕΞΗ 7

3^{ος}-1^{ος} αι. π.Χ.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Από την κλασική ελληνική στην ελληνοιστική κοινή

- ❑ Χαιρώνεια 338 π.Χ.: ενοποίηση ελληνικής χερσονήσου υπό τον Φίλιππο Β΄.
- ❑ Ισσός-Γαυγάμηλα 333-331 π.Χ.: κατάκτηση Περσικής Αυτοκρατορίας από Μ. Αλέξανδρο.
- Στενή επαφή Ελλήνων με τους λαούς της Ανατολής, συνθήκες εξάπλωσης
- ❑ «Διάδοχοι» / «επίγονοι». Ολοκλήρωση του κατακερματισμού της αυτοκρατορίας σε αυτόνομα κράτη το 277/6 π.Χ.: Αντιγονιδών, Λαγιδών/Πτολεμαίων, Σελευκιδών.

Διαμόρφωση ελληνιστικής κοινής (Siegel 1985)

- *Προκοινή*: διαμόρφωση ευρύτερων πολιτικών συνασπισμών, πολιτιστικές επαφές.
- *Σταθεροποιημένη κοινή*: φωνολογική και μορφολογική απλοποίηση, π.χ. [tt] *θάλαττα*, *λεώς / οικίη*.
- *Διευρυμένη κοινή*: μεταφορά πέρα από τη θάλασσα: ανταγωνισμός από κοπτική, αραμαϊκή, ανατολικές γλώσσες.
- *Αφομοιωμένη κοινή*: χρήση για λογοτεχνικούς σκοπούς, π.χ. εξελληνισμένοι εθνικοί όπως ο Ιώσηπος Φλάβιος.

Βασικές αλλαγές της κοινής

- Επέκταση της **αύξησης** (ε-) και στον παρακείμενο, π.χ. *έλυκα* αντί *λέλυκα*
- Υποχώρηση της συζυγίας των ρημάτων σε **-μι**, π.χ. *δίδω* αντί *δίδωμι*
- **Εξομαλύνσεις** στα ουσιαστικά, π.χ. *γέρος* αντί *γέρων*, *μητέρα* → *μητέρα* (αντί *μήτηρ*)
- Υποχώρηση **δοτικής**, π.χ. *εις τον πατέρα* αντί *τω πατρί*
- Υποχώρηση **ευκτικής**: σύμπτωση *ει, η, οι* → [i]
- **Περιφραστική** έκφραση του μέλλοντα, π.χ. *έχω, μέλλω* *λύσειν* αντί *λύσω*

Εξάπλωση ελληνιστικής κοινής

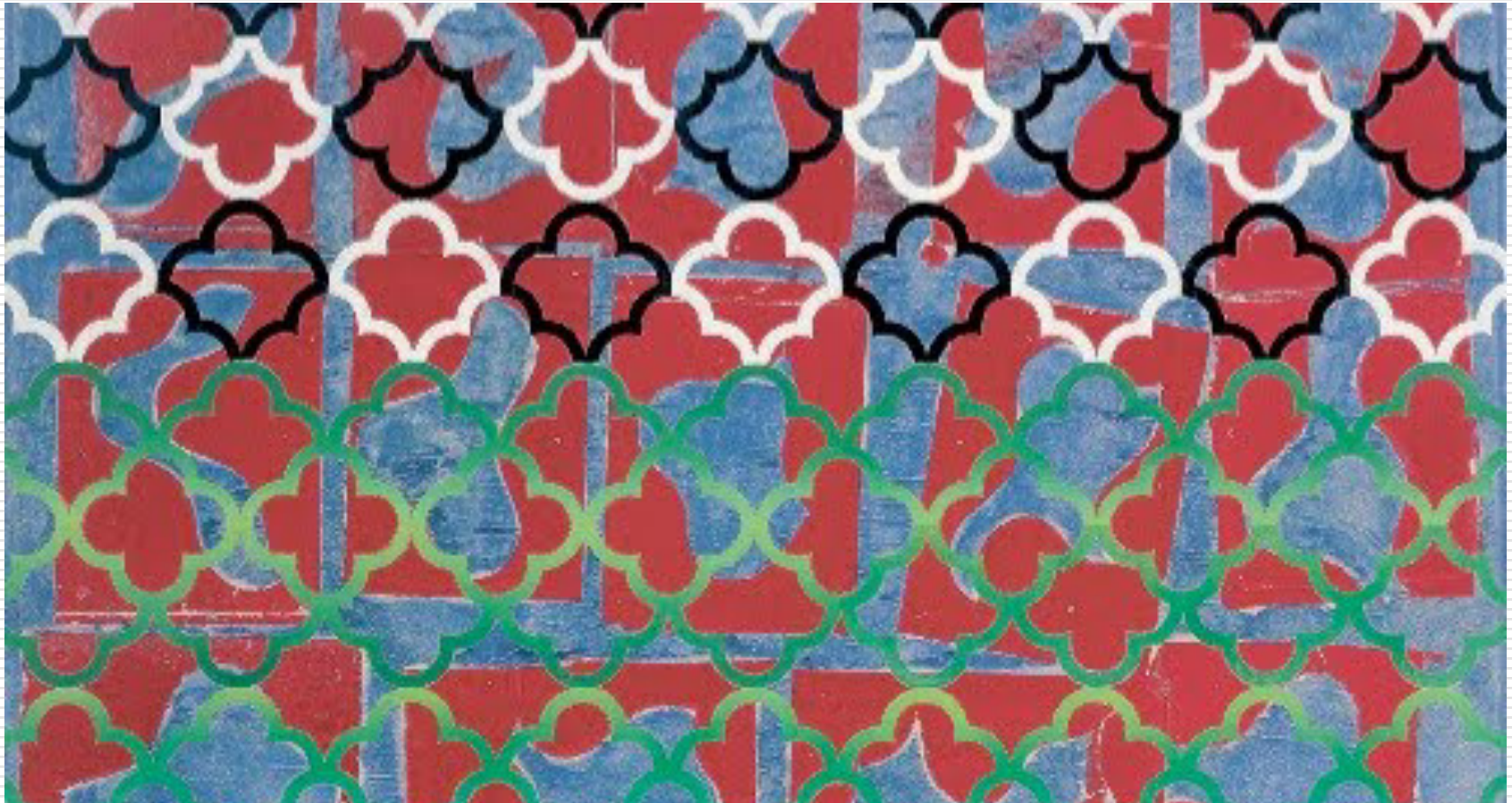
□ Αυτόχθονες κάτοικοι

υποχώρηση διαλέκτων: μεγαλύτερη αντίσταση από «αυστηρές» δωρικές (λακωνική, μεσσηνιακή, κρητική, κυρηναϊκή – 2^{ος} μ.Χ.) / επιβίωση φωκικής (μαντείο Δελφών – 1^{ος} μ.Χ.) / λεσβιακή- 1ος μ.Χ.

□ Αλλόγλωσσοι πληθυσμοί

- Απλούστευση, εξομάλυνση, λιγότερη μορφολογία, περισσότερη σύνταξη → ευκολότερη εκμάθηση της γλώσσας

ΕΠΑΦΕΣ

Κοινή και σημιτικές γλώσσες

- Υπεροχή της ελληνικής στους σημιτόφωνους πληθυσμούς → εξελληνισμός
- 300-150 π.Χ.: Μετάφραση στα ελληνικά από τα εβραϊκά των πρώτων 5 βιβλίων της Π. Διαθήκης (*μετάφραση των Εβδομήκοντα*)
Αίγυπτος, ελληνοφώνηση Εβραίων

Ανατολιακές γλώσσες

- Λυκική
- Λυδική
- Καρική

Λυκική

[1] TL 25

Λυκικό κείμενο

ebeis tukedris m[e..] tuwetē Xssbezē Krup[sseh] tideimi se Purihime[teh] tuhes tlāhna atru ehb[i] se ladu ehbi Tikeukēprē pilleñni Urtaqijahñ kbatru se Prijenubehñ tubesā.

Ο Khssebeze, γιος του Krupssi και ανιψιός του Purihimeti, από την Γλω, έβαλε να στήσουν αυτά τα αγάλματα (που παριστάνουν) τον ίδιο και τη γυναίκα του Tikeukepre, από τα Pinara, κόρη του Urtaqiya και ανιψιά του Prijenuba.

Ελληνικό κείμενο

*Πόρπαξ Θρύπιος Πυριβάτους ἀδελφιδούς | Γλωεύς ἑαυτὸν κα[ῖ] | τῆγ γυναῖκα Τι-
σευσιέμβραν ἐκ Πινάρων | Ὀρτακία θυγατέρ<α> Πριανόβα ἀδελφιδῆν Ἀπόλλωνι
Θεόδωρος Ἀθηναῖος ἐπόησε.*

Ο Πόρπαξ, γιος του Θρύπη, ανιψιός του Πυριβάτη, από την Γλω, (αφιέρωσε) στον Απόλλωνα (αυτά τα αγάλματα που παριστάνουν) τον ίδιο και τη γυναίκα του Τι-σευσιέμβρα, από τα Πίναρα, κόρη του Ορτακία, ανιψιά του Πριανόβα. Ο Θεόδωρος από την Αθήνα έφτιαξε (το μνημείο αυτό).

Λυδική

ΨΥΜΙΤΡΑ ΦΙΛΑΓΙΚΑΘ ΖΑΥΗΑΥ
 ΝΑΝΝΑΣΔΙΟΝΥΣΙΚΛΕΟΣΑΡΤΕΜΙΔΙ

Nannás Bakivalis Artimul

Νάννας Διονυσικλέος Ἀρτέμιδι

Ελληνικό αλφάβητο	Λυδικό αλφάβητο	Φωνητική αξία
Α	Α	a
Β	β	ɔ
Γ	(ɔ)	(ɔ)
Δ	ι	d
Ε	ι ι	e
Φ	ι	u
Ζ	(φ)	(s)
Η	—	—
Θ	—	—
Ι	ι	i
Κ	κ	k
Λ	ι	l
Μ	γ	m
Ν	γ	n
Ξ	ε	ɛ̃
Ο	—	—
Π	ο	o
Ρ	ρ	r
Σ	φ	s
Τ	ι	ʃ
Υ	ι	u
Φ	β	f
Χ	+	h
Υ	—	—
—	π	ä
—	τ	z
—	τ	z
—	τ	ʃ (i)
—	τ	ɣ (i)
—	τ	ɣ (i)

Καρική

Σῆμα τόδε : Τυρ[
 Καρός τῷ Σκύλα[κος]
 ίίας : san tur[
 Ἄριστοκλῆς ἐπ[οίε]

Αυτό είναι το μνήμα του Τυρ..., Κάρα, γιου του Σκύλακος, [στην καρική: αυτό είναι το μνήμα του Τύρ...] ο Αριστοκλής το έφτιαξε.

A	a	M	p
B	-	Θ	ς
C	d	Ϟ	i
Δ	l	□	e
E	ù	ϙ	w
F	r	∇	k
I	λ	Υ	=29
Θ	-	Λ	δ
⊕	q	⊓	ύ
ι	b	Σ	-
N	m	X	=33?
O	o	∫	-
ρ	-	ς	=36?
ϙ	t	∫	-
α	z	H	f
β	-	ζ	-
γ	s	↑	τ
δ	-	ι	υ
ε	u	θ	f
ϙ	n	υ	β
X+	x	λ	μ ₂
vy	n	φ	μ ₃
Ω	-	4	

Ελληνική και αιγυπτιακή

- *ίρις, πάπυρος* < αιγυπτιακή
- Κατάκτηση Αιγύπτου από Μακεδόνες (330 π.Χ.)
 - Η ελληνική γλώσσα διοίκησης
 - Μικρή επιρροή στην αιγυπτιακή
- Επικράτηση χριστιανισμού: Κόπτες
 - Υιοθέτηση ελληνικού αλφαβήτου
 - Δανεισμός λεξιλογίου, μορίων (*μεν, δε, γαρ*), προθέσεων (*κατά, παρά*) κ.ά.

1^{ος} αι.- 4^{ος} μ.Χ.

ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ιστορικά γεγονότα

- ❑ 31 π.Χ. Ναυμαχία του Ακτίου, προσάρτηση Αιγύπτου.
 - ❑ 330 μ.Χ. μεταφορά της πρωτεύουσας στην Κωνσταντινούπολη, 395 θάνατος του Θεοδοσίου, χωρισμός ανατολικού και δυτικού τμήματος.
 - ❑ 7^{ος} αι. Εξάπλωση Αράβων στη Συρία και την Αίγυπτο.
- Επιτεύγματα ρωμαϊκής αυτοκρατορίας:
- εκκαθάριση Μεσογείου από πειρατές
 - διάνοιξη μεγάλων οδικών δικτύων
 - *Κοινή νομοθεσία, κοινό σύστημα φορολογίας, κοινό ρωμαϊκό νόμισμα*

«Οικουμενισμός»

→ *λατινικά στη Δύση, ελληνικά στην Ανατολή*

- Νόμοι και αυτοκρατορικά διατάγματα στα λατινικά.
- Ανατολή: *και* ελληνικά (διγλωσσία)
1/3 ελληνικά - 1/3 συριακά - 1/3 αιγυπτιακά

Σχέσεις ελληνισμού και λαών της Ανατολής

- Μετάφραση ιερών γραφών Ιουδαίων στα ελληνικά.
- Ερμητικά κείμενα Αιγυπτίων, βαβυλωνιακή σοφία-αστρολογία.
- *Καινή Διαθήκη.*
→ *σύμβολα ανωτερότητας: αττική ελληνική, Όμηρος*

Γλώσσα Ευαγγελίων

- ❑ Πληροφορίες για την ομιλουμένη ελληνική του τέλους του 1^{ου} αι. μ.Χ. (λεξιλόγιο, σύνταξη, μορφολογία)
- ❑ Πιο κοντά στην προφορική γλώσσα, το κατά Μάρκον και ορισμένα Απόκρυφα Ευαγγέλια, πολλά αττικιστικά στοιχεία στον κατά Ματθαίον.
- ❑ Αραμαϊσμοί και εβραϊσμοί στα Ευαγγέλια:
 - Μέλλοντας στη θέση της προστακτικής, π.χ. *αγαπήσεις τον πλησίον σου*
 - Χρήση της μετοχής μαζί με το ρήμα *είναι*, π.χ. *οι αστέρες έσονται εκ του ουρανού πίπτοντες*.
 - Εκφράσεις όπως *πρόσωπον λαμβάνειν* (μετάφραση από την εβραϊκή γλώσσα, συχνά μέσω της ελληνικής των Εβδομήκοντα)

Διάδοση χριστιανισμού

- Γλώσσα της χριστιανικής εκκλησίας της Ρώμης τα ελληνικά έως το τέλος του 2^{ου} αι., μετά λατινικά.
- Ανατολικό τμήμα: μετάφραση βιβλικών κειμένων στις παραδοσιακές γλώσσες της Ανατολής: συριακά / αιγυπτιακά / αρμενικά / περσικά, ινδικά κ.ά. (τέλος 4^{ου} αι.)
- 4^{ος} αι.: Εγκατάλειψη ελληνιστικής κοινής από τον ανώτερο κλήρο. Μεγάλοι Πατέρες → αττικίζοντα ελληνικά.

Απτικισμός (1^{ος}-3^{ος} αι. μ.Χ.)

- Επιστροφή στην απτική διάλεκτο του 5^{ου}-4^{ου} αι. π.Χ.
- ❑ Για τους απτικιστές, οι αλλαγές στην ελληνική λόγω των επαφών / δίγλωσσων πληθυσμών, «φθορά, αλλοίωση, παρακμή»
- ❑ Οδηγίες για την «ανόρθωση»: «μη λες βρέχει, λέγε ύει – μη λες κράββατος αλλά σκίμπους...»
- ❑ Απόπειρα να ξαναζωντανέψουν την ευκτική, το απαρέμφατο, τη δοτική, που είχαν υποχωρήσει στην κοινή.

Ελληνιστική κοινή (2^{ος} αι. μ.Χ.)

□ **Φωνητική**

- Σύγχυση **αι** και **ε**
- Απλή προφορά διπλών συμφώνων

□ **Μορφολογία**

- Αιτιατική 3κλιτων σε -ν
- Μετακίνηση 2κλιτων στην 1^η κλίση
- Σύγχυση γενικής / δοτικής

□ **Σύνταξη**

- Ενίσχυση οριστικής έναντι απαρεμφάτου
- Περιορισμός μέλλοντα
- Ενεργητική μετοχή